

TÜRKİYE'DE FINDIK ÜRETİMİ VE PAZARLAMASI

Doç. Dr. Münir Kutluata

Fındık besin değeri yüksek bir meyvedir. 100 gram fındıkta 634 kalori vardır. Fındıkta bol miktarda B₁, B₂, C ve E vitaminleri bulunur. Ayrıca fındıkta 100 gram itibariyle 618 mg potasyum 354 mg. fosfor, 287 mg. kalsiyum 46 mg. tiomin 9 mg. niotin, 4,1 mg demir ve normal miktarlarda diğer kimyasal maddeler bulunur.

Bir fındık tanesinin % 12.6' sı protein, % 62.4'ü yağ, % 3'ü karbonhidrat ve % 5.3' ü sudan oluşmaktadır.

Fındık ağacına yeryüzünün birçok yerinde yabancı olarak rastlanmıştır da, meyve elde edilen türleri ancak coğrafi şartları müsait olan belirli bölgelerde yetiştirilebilmektedir.

Fındık esas itibariyle orta iklim kuşağının bitkisidir. Bu kuşağın soğuk hava cereyanlarına açık olmayan ve don tehlikesi bulunmayan yerlerinde yetişir. Fındık tarımı yapılan yerlerde yıllık sıcaklık ortalamasının 5-16 C° arasında bulunması gerekir. Ani hava değişiklikleri olmaması, sıcak ve soğuk rüzgârlarla devamlı kar ve sığağa maruz kalmaması lâzımdır. Özellikle ilkbahardaki anormal sıcak ve soğuklar fındık için zararlı olmaktadır.

Tarihi vesikalara göre fındık tarımının anavatanı Çin'dir. Çin'den batıya doğru yayılan bu tarım türü İran yoluyla Türkiye'nin Karadeniz kıyılarına geçmiş, buradan da Avrupa ve diğer kıtalara götürülmüştür.

Fındık ağacı çeşitli iklim bölgelerinde yetişebildiği halde, fındık tarımı kuzey yarım kürede 37-42. enlemler arasında tu-

tunmuştur. Bu kuşakta fındık yetiştiren ülkeler doğudan batıya doğru Çin, İran, Rusya, Türkiye, İtalya,, İspanya ve A.B.D. dir. Bunla rarasında başta Türkiye olmak üzere İtalya, İspanya ve A.B.D. dir.

Fındık tarımı Türkiye'ye İran yoluyla girmiş ve Anadolunun kuzeyinde aradığı en iyi yetiştirme şartlarını bulmuştur. Önce Karadeniz'in doğu kıyılarında başlamış, zamanla batıya ve Marmara Bölgesi'ne doğru yayılmıştır.

1. FINDIĞIN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ

% 97'si Karadeniz Bölgesinde, % 2.7'si de Marmara Bölgesinde olmak üzere toplam 3500 civarında köy fındık tarımı ile geçinmektedir. Fındık tarımı ile meşgûl olan kasaba nüfusu da dahil edildiği zaman üç milyon nüfus, bir başka ifade ile 400.000 civarında aile geçimini bu üründen sağlamaktadır.

Türkiye'de fındık dikili arazi büyüklüğü 1977 yılı tahminlerine göre 376.000 hektara ulaşmıştır (1). Fındık ocağı sayısı ise 350 milyon civarındadır. Bu ocakların % 9.7'si henüz fındık vermeyen (yeni dikilmiş) ağaçlardır.

Türkiye' nin GSMH' sı içinde tarımın payı % 25 civarındadır. Tarım kesiminde yaratılan değerın ortalama % 3' ü fındıktan temin edilmektedir. Fındığın tarım alanında yaratılan milli gelir içindeki payı 1975 yılında % 3.6, 1976 yılında da % 2.7 olmuştur (2). Bu durumu mutlak rakamlarla ifade etmek gerekirse, cari fiyatlarla GSMH 1975' de 531 581 milyon TL., 1976' da da

---

1) Türkiye'de bağlar, meyve ağaçları, sebze bahçeleri ve zeytinliklerle kaplı dikili arazi genişliği 3.358.000 hektardır. Ekilen arazi genişliği ise 16.241.000 hektardır. Dikili alanlar dikkate alındığında, toplam dikili alanın % 11 lik kısmın n fındıklarla kaplı olduğu görülmektedir.

2) Fındığın tarım kesimi içindeki nisbi payında görülen dalgalanma hem taban fiyatın piyasaya göre teşekkül etmemesi hem de rekolte'deki dalgalanmalardan ileri gelmektedir.

641 018 milyon TL. olmuştur. 1975' de tarım kesiminde yaratılan değer 135 654 milyon TL., fındık üretiminden yaratılan değer ise 4.9 milyar TL. olmuştur. Tarım kesimi ve fındık üretimi için 1976 yılı değerleri ise sırası ile 164 111 milyon TL. ve 3.7 milyar TL. olmuştur.

Fındığın ihracat gelirleri içindeki payı, bu tarım ürününün Türk ekonomisi içindeki önemini daha açık şekilde ortaya koymaktadır. Fındık, «Geleneksel İhraç Ürünlerimiz» diye adlandırılan ve beş kaleme toplanan tarım ürünlerimizden biridir. Getirdiği döviz gelirleri bakımından pamuk ve tütünden sonra üçüncü sırayı almakta, bazı yıllar tütünün de önüne geçerek ikinci sırayı işgal etmektedir.

Ülkemizin ihracat gelirleri içinde tarım kesiminin % 65 civarında bir paya sahip olduğu bilinmektedir. Tek başına fındıktan sağlanan döviz gelirinin toplam ihracat gelirimiz içindeki payı ise % 13 civarındadır. Bu pay son 15 yılda hiçbir zaman % 10' un altına düşmediği gibi % 20' nin üstüne çıktığı zaman olmuştur. Tablo 1'de bu durum açıkça görülmektedir.

Fındık tarımının istihdam üzerindeki etkisine geince, diğer birçok tarım ürününe göre istihdam yaratıcı etkisi daha fazladır. Sadece toplanması (hasadı) için yıllık ortalama 15 milyon işgücüne ihtiyaç göstermektedir. Bu safhada makineleşme mümkün olmadığından bu işgücü ihtiyacı devamlı olacaktır. Diğer taraftan, fındığın işlenmesi ve pazarlanması konusunda başlıca kuruluş olan Fiskobirlik'de 1968'i personel 1790'ı fabrika işçisi olmak üzere toplam 3158 kişi çalışma alanı bulmuş durumdadır. Fındık tarımının istihdama tesiri bakımından asıl önemli olan tarım kesiminin başlıca problemi olan mevsimlik işsizlik üzerindeki olumlu etkileridir. Yıllık bitki olmayan, ağaç niteliğinde olan fındık ocakları senenin hemen her gününde bu tarım türüyle uğraşan çiftçi ailelerinin emeğine muhtaç durumdadır (3).

---

3) Fındığın toplanması (hasadı) Ağustos ayının ilk günlerinden Eylül ayı ortalarına kadar sürmektedir. Sonbaharda köklerin budanıp temizlenmesi genç ve lüzumsuz filizlerin kesilmesi (bahçelenmesi) gerekir. Kış

TABLO: 1

TÜRKİYE'DE FINDIK İHRACATININ GENEL İHRACATTAKI YERİ

Yıllar	Türkiye'nin Genel İhracatı (000 Dolar)	Türkiye'nin Fındık İhracatı (000 Dolar)	Fındık İhracatının Genel İhracata Oranı (%)
1964	410.771	50.208	12.22
1965	463.738	61.651	13.29
1966	490.508	56.668	11.55
1967	582.334	83.973	16.07
1968	496.369	75.965	15.30
1969	536.834	107.642	20.05
1970	588.527	86.990	14.78
1971	676.602	84.729	12.52
1972	884.969	116.513	13.16
1973	1.318.044	132.944	10.08
1974	1.532.200	173.204	11.30
1975	1.401.075	154.075	11.00
1976	1.959.000	198.700	10.14
1977	1.753.000	242.300	13.82

Kaynak: Fındık ve Fiskorbirlikle İlgili Genel Bilgiler, F.K.B. Yayını, 1977, s. 21.

Fındığın mevsimlik işsizlik üzerindeki diğer bir olumlu etkisi ise, hasadı sırasında ihtiyaç duyulan kesif işgücü ihtiyacının bölgenin diğer tarım ürünleri ile uğraşan çiftçi ailelerine işsiz oldukları bir devrede istihdam imkanı sağlamasıdır. Gerçekten ülkemizde fındık tarımı yapılan Karadeniz Bölgesinde başlıca hububat ürünleri olan mısır ve buğdayla meşgul olan işgücü,

aylarında köklerin kazılması, gübrelenmesi önemli ölçüde işgücüne ihtiyaç gösteren işlemlerdir. İlkbaharda ağaçların yeşermesinden Temmuz ayı başlarına kadar ilaçlama ve diğer gübre çeşitlerinin verilmesi ve hava şartları gerektiriyorsa birkaç kere sulanması icabeder. Temmuz ayından hesaba başlayınca kadar fındığın zayı olmadan toplanabilmesi için dibinin otlardan ve yabancı bitkilerden temizlenmesi (tırpanlanması) fındık tarımı için kaçınılmaz işlemler olup her safhada önemli sayıda işgücü gerekir.

findığın yoğun işgücüne ihtiyaç gösterdiği Ağustos ve Eylül aylarında işsiz durumdadır. Çünkü buğdayın hasadı en son Temmuz ayı içinde bitmiş olmakta, mısırın hasadı ise Ekim ve Kasım aylarına rastlamaktadır.

2. TÜRKİYE' NİN DÜNYA FINDIK ÜRETİMİ VE TİCARETİNDEKİ YERİ

Türkiye dünya fındık üretiminin 3/4' üne yakın kısmını gerçekleştirmektedir. Kendisinden sonra sıra ile İtalya, İspanya ve A.B.D. gelmektedir.

Dünya fındık üretiminin 1969' da % 76.1' i, 1975' de % 78.6'sı 1976' da % 68.8' i, 1977' de ise % 70.7' si Türkiye tarafından gerçekleştirilmiştir. 1978 yılı tahminlerine göre de dünya fındık üretiminin % 68.4' ü Türkiye' ye ait olacaktır. Tahminlere dayanan 1978 yılı üretimi bir tarafa bırakılacak olursa, son üç yılın (1975-76-77) ortalamasına göre dünya fındık üretiminin % 72' si ülkemizde elde edilmiş bulunmaktadır. Başta Türkiye olmak üzere üretici ülkelerin mutlak üretim rakamlarını ve dünya toplam üretimini Tablo 2' de görebiliriz.

TABLO: 2

DÜNYA FINDIK ÜRETİMİ (TON)

Ülkeler	1969	1975	1976	1977	1978
Türkiye	150.000	350.000	220.000	290.000	280.000
İtalya	32.500	70.000	82.000	85.000	100.000
İspanya	8.000	13.000	20.000	24.000	18.000
A.B.D.	6.700	12.100	7.200	11.600	11.000
Toplam	197.200	445.100	329.200	410.600	409.000

Kaynak: Celil Vayisoğlu, Fındık Piyasasında Son Gelişmeler, Türkiye İktisat Gazetesi, 17 Ağustos 1978, No: 1304, s. 3.

Dünya fındık üretiminin % 80' i uluslararası ticarete konu olmaktadır. Dünya fındık ticareti bakımından da Türkiye başta gelmekte ve 3/4' lük bir paya sahip bulunmaktadır.

Dünya fındık ticaret hacmi iç fındık olarak son on yılın ortalamasına göre 115 000 ton, son beş yılın ortalamasına göre 134 000 tondur (4). Bu miktar 1976 yılında 145 000 ton olmuştur. En büyük fındık üreticisi olan Türkiye ise dünya fındık ticaret hacminde % 74 ile en büyük paya sahiptir. 1977 yılında Türkiye'nin fındık ihracatı iç fındık hesabıyla 146.700 ton olmuştur (5). Bu miktar bir önceki yılın toplam dünya ihracatından bile fazla bulunmaktadır.

3. TÜRKİYE' DE FINDIK ÜRETİMİ VE ÜRETİCİ İŞLETMELERİN ÖZELLİKLERİ

Ağaç olarak fındığa Türkiye' nin hemen her yerinde rastlanabilirse de fındık üretiminde bulunan illerimizin sayısı 23 dür. Ancak üretimde önemli olan Karadeniz sahilindeki 9 ildir. Fındık üretiminin % 97' si Karadeniz Bölgesinde, % 2.7' si Marmara bölgesinde, geri kalan çokküçük kısmı da diğer yörelerde gerçekleştirilmektedir.

Fındık tarımının ülkemizin belirli bir bölgesinde toplanması coğrafi sebeplerden ileri gelmektedir. Yetiştirme şartları Karadeniz Bölgesinde mükemmel Marmara' da yeterli diğer bölgelerde kifayetsizdir. Karadeniz Bölgesinde kıyı şeridinden 25-30 km. içerilere ve 700-800 m. yüksekliklere kadar yetiştirilebilir (6).

Yetiştirdiği fındığın miktarı ve kalitesi bakımından Karadeniz Bölgesi de farklılıklar gösterir. Bölge bu açıdan üçe ayrılır. Hopa-Terme, Terme-İnebolu, İnebolu-Karasu bölümleridir. Hopa-Terme şeridi Türkiye'de fındık tarımının en yaygın olduğu kısımdır. Terme-İnebolu arası iklim şartları bakımından doğu şeridine uymaz, Kafkas Dağları'nın kuzeyden gelen soğuk rüzgârla-

---

4) Fındık ortalama % 50 iç verdiği için aynı rakkamları kabuklu fındık olarak dikkate almak gerektiğinde iki katı alınacaktır.

5) M. Naci Pamuk, Fındık Üreticisinin Sorunları ve Destekleme Politikası, Haziran 1978, İstanbul, s. 7.

6) Abdullah Türkoğlu, Gıda Maddeleri, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1971, s. 97.

rı kesmesi bu bölge için sözkonusu değildir. Inebolu-Karasu arası Doğu Karadeniz Bölgesinden sonra Türkiye' de fındık tarımının en yaygın olduğu bölgedir (7).

Türkiye' de fındık üretimi hem dikim sahasının yıldan yıla genişlemesi hem de verim artışı dolayısı ile devamlı artmaktadır. Rekoltede yıldan yıla görülen büyük oynamalara rağmen genel trend üretim artışını açıkça ortaya koymaktadır. Gerek verim gerekse dikili sahalardaki artış fındığın destekleme alım politikasına dahil edildiği yıl olan 1964' den itibaren hızlanmıştır. Bu tarihten itibaren bu ürünün geleneksel üretim bölgesi olan Karadeniz Bölgesi dışına taşması ve eski yetiştiği bölgede de taban araziye yayılması hızlanmıştır.

1954 yılında 208.000 hektar olan fındık dikim sahası 1973 yılında 360 091 hektarı bulmuştur. Bu % 73.12' lik bir artışı ifade etmektedir. Yıllık ortalama artış ise % 3.8' e eşit olmaktadır. Dikim alanının 1978 yılında 383 000 hektara ulaştığı tahmin edilmektedir. Bu tahminin beşer yıllık devreler halinde ileriye doğru gösterdiği dikili alan miktarı 1983'de 452.000, 1988'de de 530 000 hektardır (8).

Duruma üretim ve verim miktarları açısından bakıldığı zaman da önemli artışlar görülmektedir (9). 1954 - 1957 devresinde yıllık ortalama üretim miktarı 100 bin ton olmuş, 1931-1938 devresinde ise % 31.44' lük bir artışla ortalama 131 443 tona ulaşmıştır. 1969-1973 devresinde ise % 109.31' lik bir artışla 300.312 tonu bulmuştur. 1978 yılı üretimi tahmini rakkam olmakla beraber, 1974-1978 yılları arasındaki yıllık ortalama toplam üretim 280 000 ton olmuştur, bu da bir önceki beş yıllık devre ortalamasına göre % 34' lük bir artış olduğunu göstermektedir. önümüzdeki birinci beş yıllık devre için (1979-1983) yıllık ortalama üretim miktarı 367.322 ton, ikinci beş yıllık devre için ise (1984-1988) 460 000 ton olarak tahmin edilmektedir.

7) İbid., s. 96-97.

8) Bekir Çakır, Türkiye'de Fındık Tarımı, Fındığın Tüm Sorunları Semineri, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsalar Birliği, Ankara, 1977, s. 197.

9) İbid., s. 198.

1954-1957 ortalaması olarak dekar başına 46 kg. olan verim 1968-1973 ortalaması olarak 83,7 kg.'a çıkmış, 1974-1978 ortalamasında da 73,4 kg.'ı bulmuştur. 1979-1983 ortalaması olarak 81. 3 kg./da, 1984-1988 ortalaması olarak da 86.8 kg./da olacağı tahmin edilmektedir.

Fındık üretimindeki verim artışının girdi kullanımındaki artıştan ileri geldiği bilinmektedir. Ancak gerek son beş yılın ortalaması olarak 63.7 kg./da olarak görünen verim miktarı gerekse önümüzdeki on yıl içindeki tahmini artışlar kâfi değildir. Dekar başına verimin rakip ülkelerden İtalya' da 154 kg., İspanya'da ise 108 kg. olduğu bilinmektedir. Ülkemizdeki coğrafi şartların fındık üretimi için elverişliliği dikkate alınarak gerekli bilgi ve girdi artışı sağlanması halinde, dekar başına verimi meyilli arazide 160 kg.' a, az meyilli ve düz arazide de 250 kg.' a çıkarmak mümkün görünmektedir (10).

Fındık üreticisi işletmelerin büyüklüklerine gelince, diğer tarım alanlarımızda olduğu gibi bu alanda da küçük işletme tipi hakimdir. Fiskobirlik tarafından yapılan ve Fiskobirlik ortaklarını ellerindeki fındık bahçesi büyüklüğüne göre tasnif etmeyi amaçlayan bir anketin sonuçlarına göre, fındık tarımında küçük işletmelerin hakim işletme tipi olduğu açıkça görülmektedir (11). 1976 yılı Ekim ayında tamamlanan ve 112 334 Fiskobirlik ortağını kapsayan anketten anlaşıldığına göre, toplam ortak sayısının % 89.86' sının elindeki bahçe büyüklüğü 41 dekardan küçük olup, Fiskobirlik ortaklarının elinde bulunan toplam bahçe genişliğinin % 66.40' na sahip bulunmaktadır.

112 334 ortağın % 11.75' nin bahçe büyüklüğü 6 dekardan az, % 32.09' nun bahçe büyüklüğü 11 dekardan az % 60.09' nun 21 dekardan az, % 78.89' nun ise 31 dekardan az ve % 89.86' nin bahçe büyüklüğü de 41 dekardan az bulunmaktadır.

---

10) Ziraî ve İktisadî Durum Raporu (1974-1975), Türkiye Ziraat Odaları Birliği Yayınları, No: 102, Ankara 1976, s. 53.

11) Kutay Larçin, Fındık Üreticilerinin İşletme Büyüklükleri, Çotanak (Fiskobirlik Aylık Dergisi), Sayı: 52, s. 18-19.

Sahip oldukları fındık bahçesi büyüklüğüne göre Fiskobirlik ortağı işletmelerin tasnifini Tablo 3' de daha açık şekilde görebiliriz.

TABLO: 3

FINDIK TARIMINDA İŞLETME BÜYÜKLÜKLERİ

İşletme büyüklüğü	Ortak sayısı	Tüm ortak sayısına oranı (%)	Toplam alan
0-5 dekar	13.193	11.75 »	94.601 dekar
6-10 »	22.852	20.34 »	214.082 »
11-20 »	31.460	28.00 »	503.881 »
21-30 »	21.086	18.77 »	490.681 »
31-40 »	12.353	11.00 »	480.221 »
41-50 »	5.536	4.93 »	227.032 »
51-100 »	4.653	4.14 »	351.548 »
101-200 »	882	0.79 »	127.495 »
201-500 »	194	0.17 »	59.405 »
501-1000 »	109	0.10 »	79.781 »
1001-2500 »	16	0.01 »	60.236 »
Toplam	112.334	100.00	2.688.963 dekar

Kaynak: Kutay Larçın, Fındık Üreticilerinin İşletme Büyüklükleri, Çotanak (Fiskobirlik Aylık Dergisi), Sayı: 52, s. 18.

Üretici işletmelerin çok büyük kısmının küçük ölçekli olmalarına karşılık bir diğer özellikleri de tamamının piyasa için üretimde bulunan birimler olmalarıdır. 1970 tarım sayımına göre Türkiye' deki tarım işletmelerinin % 75' nin 1-50 dönüm toprağa sahip küçük işletmeler oldukları görülmektedir. Küçük tarım işletmelerinin bir kısmının geçimlik aile işletmeleri olduğu ya da ellerindeki arazinin önemli bir kısmında aile içinde tüketilmek üzere geçimlik üretimde buldukları bilinmektedir (12).

12) Gülten Kazgan, Tarım ve Gelişme, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1977, s. 16.

Fındık üreticileri de sahip oldukları bahçe genişlikleri bakımından çoğunluğu itibariyle geçimlik aile işletmeleri büyüklüğünü andırdıkları halde tamamını satmak üzere üretimde bulduklarından üretim maksadı itibariyle diğer tarım işletmelerinden ayrılmaktadırlar. Bir başka ifade ile fındık üreten işletmeler geçimlik aile işletmeleri büyüklüğünde olmakla beraber piyasa için üretimde bulunmaktadırlar.

Fındık tarımı yapan üretici işletmelerin bu özelliklerinin, gerek entansif üretime yönelmede gerekse fındık piyasasında olup leri takip edip gerekli uyumu sağlamada ayrı bir önemi vardır. bitenleri takip edip gerekli uyumu sağlamada ayrı bir önemi vardır.

4. TÜRKİYE' DE FINDIK ÜRETİM VE PAZARLAMASINDA DEVLET FAKTÖRÜ

a) Taban Fiyat Uygulaması

Hemen bütün ülkelerde devletin çeşitli maksatlarla tarım ürün fiyatlarına müdahalede bulunduğu bilinmektedir. Bu müdahaleler talep veya arzı etkilemek suretiyle dolaylı olabileceği gibi fiyatlar üzerine doğrudan doğruya müdahalede bulunmak suretiyle de olabilmektedir.

Fiyatlar üzerine doğrudan müdahale ürün tavan ve taban fiyatlarının devlet tarafından tesbit edilmesiyle olmaktadır. Tavan fiyat politikası üretim yetersizliğinin fiyatlar genel seviyesine aksetmesini önlemek maksadıyla yapılırken, taban fiyat tesbiti üretimi teşvik etmek veya üreticiyi korumak amacıyla başvuru bir yol olmaktadır.

Türkiye' de de birçok tarımsal ürüne olduğu gibi fındığa da taban fiyat politikası uygulanmaktadır. Fındık için uygulanmaya başlandığı yıl olan 1964 yılından son 2 yıla kadar bu ürünün ihracatında görülen başarısızlık dikkate alınacak olursa, fındığa uygulanan taban fiyat politikasının ilk amacının üreticiyi korumak olduğu görülecektir. Diğer taraftan, üretim alanlarının sınırlandırılması tartışmalarında resmi kuruluşların sınır-

İandırma lehindeki tutum ve davranışları da bu hususun ayrı bir delili olmaktadır. İlk amaç bu olmakla beraber taban fiyat politikasının üretim artışını teşvik ettiği bilinmektedir.

Taban fiyat politikası uygulamasından sonra ortaya çıkacak üretim artışının üretici elinde kalmasını engellemek için devletin alıcı olarak devreye girmesi gerekir. Bu yüzden taban fiyatı uygulamasını devletin «destekleme alımları» takip eder. Fındık üretiminde uygulanan taban fiyat politikasına daha aşağıda tekrar dönüleceği için şimdi devlet adına destekleme alımlarını yapan kuruluş olan Fiskobirlik'e geçebiliriz.

b) Fiskobirlik

Ülkemizde çeşitli tarım ürünlerinin satın alınması ve pazarlanması ile meşgul olan satış kooperatifleri bir araya gelerek Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerini oluşturmuşlar ve meşgul oldukları tarım ürünlerinin değerlendirilmesi konusunda devletin kendilerine yüklediği görevleri de yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Kısa adı FİSKOBİRLİK olan Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği bunlardan birisidir. Fiskobirlik 1935 yılında yürürlüğe giren 2834 sayılı 'Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkındaki Kanun' a göre 28.7.1938' de beş tarım satış kooperatifi tarafından Giresun' da kurulmuştur. Bu beş tarım satış kooperatifi; Giresun, Trabzon, Ordu, Bulancak ve Keşap Tarım Satış Kooperatifleridir.

Fındık Tarım Satış Kooperatifleri ve Fiskobirlik 2834 sayılı kanununa, bu kanunda özel hüküm bulunmayan hallerde 1163 sayılı kanuna, bu kanunda da özel hüküm bulunmayan hallerde Türk Ticaret Kanununun Anonim Şirketlere ait hükümlerine tabidirler.

2834 sayılı Kanunun Tarım Satış Kooperatiflerinin ve Birliklerinin kuruluş gayelerini belirleyen 2. maddesi uyarınca Fiskobirlik; ortaklarının ürünlerine devamlı satış imkânı ve pazarlar bulmak, gerektiğinde bu ürünleri ham madde olarak işlemek ve böylece elde edilen yeni ürünlerin satışlarını gerçekleştir-

mek, iç ve dışta aracılarla giden kazancı üreticilere kaydırarak durumlarını kuvvetlendirmek, piyasada düzenleyici bir rol olarak zararlı fiyat dalgalanmalarının önüne geçmek, ürünlerinin tüketim piyasasında en iyi fiyatla satışını başarmak, yurt ürünlerinin standartlaştırılmasında üreticilere düşen görevlerin gerçekleşmesine yardımcı olmak, ortakların üretim ihtiyaçlarına yarayan her çeşit araç ve gereçleri toptan ucuz olarak edinip dağıtmak gibi ihraç ürünlerini ucuza maledecek, kalitesini iyileştirecek, satış kapasitesini arttıracak ve bunların dünya piyasalarında en iyi fiyatla satışını sağlayacak tedbirleri almakla yükümlü bir kuruluştur.

Aynı kanunun 17/c fıkrasına göre Fiskobirlik; 1964 yılı ürününden itibaren devlet adına destekleme alımlarını yürütmektedir.

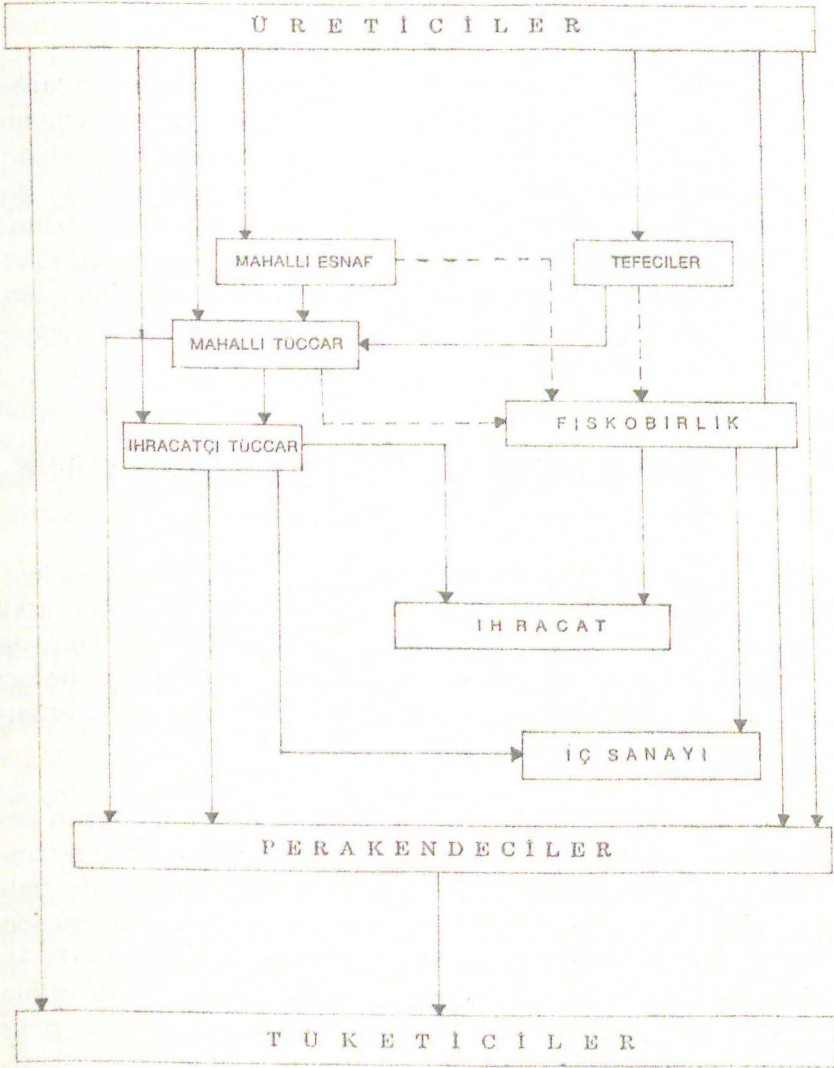
Fiskobirlik devlet adına destekleme alımları yapan ve üreticilerin ürünlerini dünya çapında değerlendiren Türkiye'deki en büyük fındık kuruluşudur. 1978 yılı başlarında Fiskobirliğe bağlı kooperatif sayısı 40'a, ortak üretici sayısı da 136.000'e ulaşmıştır.

c) Fındık İhracatçıları Birliği

30/8 sayılı Ticarete Tağışın men'i ve ihracatın Murakabesi ve korunması hakkındaki 1705 sayılı kanuna ek kanunun 7. maddesi, hükümete ihracatçıları birliği kurulması konusunda emredici yetkiler vermektedir. Söz konusu maddede «Hükümet lüzumlu gördüğü mıntikalarda, muayyen malların ihracı ile meşgul, ruhsatnameli tacirlerin birlikler kurmalarını emredebilir..... Birliğe girmeyen tacirler birliğin iştiğal mevzuu olan malları ihraç edemezler» denilmektedir. Bu hükme dayanılarak 5.7.1951 tarih ve 3/13331 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla esas statürleri hazırlanarak Fındık İhracatçıları Birliği kurulmuştur.

5. FINDIK TÜKETİM ALANLARI VE PAZARLAMA KANALLARI

Fındıkta pazarlama kanallarının belirtilebilmesi için fındık tüketim şekilleri ve tüketim alanlarından kısaca bahsedilmesi gerekir.

ŞEKİL 1: TÜRKİYE'DE FINDIK DAĞITIM KANALLARI.

Fındık ya çerez olarak ya da çeşitli şekillerde işlenmiş olarak tüketilmektedir. Çerez olarak tüketilen fındık ya kabuklu olarak veya iç fındık haline getirilmiş, bazen de kavrulmuş ve beyazlatılmış olarak tüketime arz edilmektedir.

Dünya fındık tüketiminin % 70' i çikolata sanayiinde kullanılmaktadır. Çikolata dışında gıda sanayiinde fındığın kullanım alanları bisküi, şekerleme, tatlı, pasta ve dondurma üretimidir. Bütün bu kullanım alanlarında fındığın bir yan hammadde durumunda olduğu görülmektedir. Çerez olarak kullanımı dışında fındığın ana madde olarak kullanımının yaygın olduğu bir tüketim türü henüz mevcut değildir. Çerez olarak tüketimin ise, adından anlaşılacağı üzere tüketim ihtiyacı içinde zaruri ve önemli bir yeri olmadığı açıktır.

6. FINDIKTA PAZARLAMA FONKSİYONLARININ YERİNE GETİRİLMESİ

Tarımsal ürünlerin talebi nüfusun, gelir seviyesinin ve fiyatın bir fonksiyonudur. Bu üç faktör fındık talebi açısından farklı özellikler arz etmektedir. Zaruri gıda maddeleri talebi nüfusta meydana gelecek artışlara paralel olarak arttığı halde, henüz gıda ana maddesi olarak tüketilmeyen fındık için nüfus artışının aynı etkiyi yapacağını söyleyemeyiz.

Nüfus artışı toplam gıda maddesi talebini artırıcı tesire sahip olduğu halde, gelir seviyesindeki artışlar talep bünyesi üzerinde değişiklikler meydana getirmektedir. Memleketimizde halkın çoğunluğunun gelir seviyesi düşük olduğu için talep karbonhidratlı gıda maddelerine yönelik bulunmaktadır. Türkiye'de kişisel gelir seviyesinin yükselmesinin proteinli gıda maddelerinin talebinin artmasına yol açacağı bilinmektedir (13). Kişisel gelir seviyesinin yükselmesi halinde fındık talebi için yukarıdaki yargının tersine bir durum söz konusu olabilir. Fındık bitkisel bir

---

13) Aykut F. Sireli, Türkiye'de Tarım Ürünlerinin Dahili Pazarlanmasında Etkinlik, Tarımsal Ürünlerin Değerlendirilmesi Semineri, Ekonomik Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, İstanbul 1967, s. 2.

gıda maddesi olduğu halde, gerek fiyatının nisbî olarak diğer birçok bitkisel gıda maddesinden yüksek oluşu, gerekse fındığın ana hammadde olarak kullanıldığı gıda maddelerinin üretilebilmesi haline bu cins yeni ürün türlerinin denenmesinin nisbeten yüksek gelir sahibi gruplar tarafından daha yaygın olması sebebi ile, kişisel gelir seviyesi artışlarının fındık talebini olumlu yönde etkilemesi beklenir. Diğer taraftan, fındığın halen tali hammadde olarak kullanıldığı gıda sanayii ürünleri talebi de büyük ölçüde gelir seviyesi artışlarına bağlı olarak artmaktadır.

Fiyatın fındık talebi üzerindeki etkisine gelince, fındık fiyatı iç piyasadaki arz-talep durumuna göre teşekkül etmediğinden devletin takip ettiği fiyat politikasına bağlıdır. Şimdiye kadar takip edilen taban fiyat politikasında yeterli olsun olmasın üreticiyi korumak gayesi hakim olmuştur. İç tüketimi arttırıcı bir fiyat politikası uygulanmış değildir. Takip edilen fiyat politikasının gerek iç tüketim gerekse ihracat üzerindeki etkileri fiyatlandırma fonksiyonu incelenirken daha geniş ele alınacaktır .

Fındıkta pazarlama fonksiyonlarının yerine getirilmesi büyük ölçüde Fiskobirlik ve kısmen de ihracatçı özel kuruluşlar tarafından yerine getirilmektedir. Üreticiler tarafından gerçekleştirilen pazarlama fonksiyonları ürünün hasadı, kısmi standardizasyonu ve taşıma fonksiyonunun bir bölümüdür. Bunlar dışında kalan pazarlama fonksiyonları Fiskobirlik veya ihracatçı kuruluşlar tarafından yerine getirilmektedir.

Üreticiler tarafından yerine getirilen pazarlama fonksiyonları kısaca şöyle özetlenebilir; Fındığın hasadı (toplanması) tamamen üreticiye düşen bir görevdir. Makineleşmeden hemen hemen hiç faydalanılamayan bir safhada ürün kalitesinin bozulmaması için toplama işlemine fındıklar iyice olgunlaşmadan başlanmaması gerekir. İşçi teminindeki güçlükler bazı çiftçileri bu yola sevkettiği görülmektedir. Toplama zamanının önemli olduğu bir nokta da, hasad mevsimini geçirmemektir. Ağaçların hırpalanmaması bakımından her ne kadar fındığın dibine döküldükten sonra toplanması en uygun yol olsa da, Türkiye için uygulamaya imkanı olmayan bir yöntemdir. Büyük çoğunluğu meyil-

Fındık ya çerez olarak ya da çeşitli şekillerde işlenmiş olarak tüketilmektedir. Çerez olarak tüketilen fındık ya kabuklu olarak veya iç fındık haline getirilmiş, bazen de kavrulmuş ve beyazlatılmış olarak tüketime arz edilmektedir.

Dünya fındık tüketiminin % 70' i çikolata sanayiinde kullanılmaktadır. Çikolata dışında gıda sanayiinde fındığın kullanım alanları bisküi, şekerleme, tatlı, pasta ve dondurma üretimidir. Bütün bu kullanım alanlarında fındığın bir yan hammadde durumunda olduğu görülmektedir. Çerez olarak kullanımı dışında fındığın ana madde olarak kullanımının yaygın olduğu bir tüketim türü henüz mevcut değildir. Çerez olarak tüketimin ise, adından anlaşılacağı üzere tüketim ihtiyacı içinde zaruri ve önemli bir yeri olmadığı açıktır.

6. FINDIKTA PAZARLAMA FONKSİYONLARININ YERİNE GETİRİLMESİ

Tarımsal ürünlerin talebi nüfusun, gelir seviyesinin ve fiyatın bir fonksiyonudur. Bu üç faktör fındık talebi açısından farklı özellikler arz etmektedir. Zaruri gıda maddeleri talebi nüfusta meydana gelecek artışlara paralel olarak arttığı halde, henüz gıda ana maddesi olarak tüketilmeyen fındık için nüfus artışının aynı etkiyi yapacağını söyleyemeyiz.

Nüfus artışı toplam gıda maddesi talebini artırıcı tesire sahip olduğu halde, gelir seviyesindeki artışlar talep bünyesi üzerinde değişiklikler meydana getirmektedir. Memleketimizde halkın çoğunluğunun gelir seviyesi düşük olduğu için talep karbonhidratlı gıda maddelerine yönelik bulunmaktadır. Türkiye'de kişisel gelir seviyesinin yükselmesinin proteinli gıda maddelerinin talebinin artmasına yol açacağı bilinmektedir (13). Kişisel gelir seviyesinin yükselmesi halinde fındık talebi için yukarıdaki yargının tersine bir durum sözkonusu olabilir. Fındık bitkisel bir

---

13) Aykut F. Şireli, Türkiye'de Tarım Ürünlerinin Dahili Pazarlanmasında Etkinlik, Tarımsal Ürünlerin Değerlendirilmesi Semineri, Ekonomik Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, İstanbul 1967, s. 2.

gıda maddesi olduğu halde, gerek fiyatının nisbî olarak diğer birçok bitkisel gıda maddesinden yüksek oluşu, gerekse fındığın ana hammadde olarak kullanıldığı gıda maddelerinin üretilmesi haline bu cins yeni ürün türlerinin denenmesinin nisbeten yüksek gelir sahibi gruplar tarafından daha yaygın olması sebebi ile, kişisel gelir seviyesi artışlarının fındık talebini olumlu yönde etkilemesi beklenir. Diğer taraftan, fındığın halen tali hammadde olarak kullanıldığı gıda sanayii ürünleri talebi de büyük ölçüde gelir seviyesi artışlarına bağlı olarak artmaktadır.

Fiyatın fındık talebi üzerindeki etkisine gelince, fındık fiyatı iç piyasadaki arz-talep durumuna göre teşekkül etmediğinden devletin takip ettiği fiyat politikasına bağlıdır. Şimdiye kadar takip edilen taban fiyat politikasında yeterli olsun olmasın üreticiyi korumak gayesi hakim olmuştur. İç tüketimi artırıcı bir fiyat politikası uygulanmış değildir. Takip edilen fiyat politikasının gerek iç tüketim gerekse ihracat üzerindeki etkileri fiyatlandırma fonksiyonu incelenirken daha geniş ele alınacaktır .

Fındıkta pazarlama fonksiyonlarının yerine getirilmesi büyük ölçüde Fiskobirlik ve kısmen de ihracatçı özel kuruluşlar tarafından yerine getirilmektedir. Üreticiler tarafından gerçekleştirilen pazarlama fonksiyonları ürünün hasadı, kısmi standardizasyonu ve taşıma fonksiyonunun bir bölümüdür. Bunlar dışında kalan pazarlama fonksiyonları Fiskobirlik veya ihracatçı kuruluşlar tarafından yerine getirilmektedir.

Üreticiler tarafından yerine getirilen pazarlama fonksiyonları kısaca şöyle özetlenebilir; Fındığın hasadı (toplanması) tamamen üreticiye düşen bir görevdir. Makineleşmeden hemen hemen hiç faydalanılmayan bir safhada ürün kalitesinin bozulmaması için toplama işlemine fındıklar iyice olgunlaşmadan başlanmaması gerekir. İşçi teminindeki güçlükler bazı çiftçileri bu yola sevkettiği görülmektedir. Toplama zamanının önemli olduğu bir nokta da, hasad mevsimini geçirmemektir. Ağaçların hırpalanmaması bakımından her ne kadar fındığın dibine döküldükten sonra toplanması en uygun yol olsa da, Türkiye için uygutama imkanı olmayan bir yöntemdir. Büyük çoğunluğu meyil-

li arazide olan fındıklarımızın zayıfatı önlemek bakımından yere dökülmeden ağaçlarından toplanmaları gerekir.

Fındıkların toplanması sırasında uygulanamayan makineleşme, hasadın bir bölümünü oluşturan harmanlama sırasında, son senelerde Türk çiftçisinin faydasına sunulmuş bulunmaktadır. Daha önceleri günlerce güneş altında tutularak dış kabuklarından ayıklanan fındıkların yağışlı günlerde içlerinin bozulması, kalitesinin düşmesi tehlikesi her zaman için mevcuttu. Son yıllarda kabuktan ayırma işlemine makine uygulanması imkanının bu tür zararları önlediği görülmektedir.

Fındıkların standardizasyonu ise kısmen üretici tarafından gerçekleştirilmektedir. Üreticiler ellerindeki fındıkları sadece tombul ve sivri fındık çeşitlerine göre sınıflandırmaktadırlar. Bazı üreticiler, çok nadir olmakla beraber fındıklarını kırma fabrikalarında iç fındık haline getirerek derecelendirmeye de tabi tutarlar. Üretici tarafından gerçekleştirilen ambalajlama işlemi de sınıflandırma işinde olduğu gibi basittir. Bu işlem, iyice kurutulmuş fındıkları tüccar veya Fiskobirliğe teslim edinceye kadar fındıklarını 80-85 kg.lık jütten imal edilmiş standart çuvallara doldurmaktan ibarettir. Standardizasyon ve ambalaj işlemleri esas itibariyle Fiskobirlik ve ihracatçı tüccarlar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Üreticiler tarafından gerçekleştirilen taşıma fonksiyonu da sınıflandırma ve ambalajlama konusunda olduğu gibi büyük ölçüde Fiskobirlik ve diğer ihracatçı işletmelerce gerçekleştirilmektedir. Üreticinin taşıma fonksiyonunun yerine getirilmesine iştiraki, elindeki ürünü çoğu üretim bölgeleri içinde olan Fiskobirlik ambarlarına kadar götürmekten ibarettir. Tüccarın fındık alımlarında ise taşıma işlemlerinin tamamını genellikle tüccar yüklenmekte, bir başka ifade ile üreticinin ürünü kapısından teslim almaktadır.

Kısaca özetlemek gerekirse, fındığın hasadı dışındaki pazarlama fonksiyonları Fiskobirlik ve diğer aracı kuruluşlarca gerçekleştirilmektedir. Tüketici işletmelerin hasad fonksiyonu

dışında standardizasyon, ambalajlama ve taşıma fonksiyonlarına iştiraki ise, bu fonksiyonların tamamının yerine getirilmesi içinde çok sınırlı kalmaktadır.

a) Depolama

Fındık pazarlamasında depolama fonksiyonunun tamamına yakın kısmı Fiskobirlik tarafından gerçekleştirilmektedir. Fiskobirlik bu fonksiyonu kendi depolarında ve kiralama yoluyla elinde bulundurduğu depolarda yerine getirmektedir. Fiskobirlik destekleme alımlarına başladığından beri depolama kapasitesini kendi imkanlarıyla arttırmaya çalışmaktadır. 1976-1977 iş yılında 130 260 tonluk kısmı betonarme, 16 950 tonluk kısmı da ahşap ve madeni salış depolar olmak üzere toplam 147 210 tonluk depolama kapasitesine ulaşmıştır. Aynı yıl 228 215 ton kapasiteli depo kiralamak zorunda kalmıştır. (Sözkonusu kiralık depolara bir yıl için ödenen kira bedeli 9.848.140 TL. dir). Kısaca, 1976-1977 iş yılında Fiskobirliğin elde bulundurduğu toplam 375 425 ton depolama kapasitesinin % 39.2' si kendi malı, % 60.8' i ise kiralık depolarda karşılanmıştır.

1977-1978 iş yılında ise Fiskobirliğin kendi malı depoların kapasitesi 170 460 tonu betonarme, 13 200 tonu da ahşap ve madeni salaş depolar olmak üzere bir yıl öncesine göre % 24.8' lik bir artış göstererek 183 660 tona ulaşmıştır. Buna ilâve olarak kiralanan 136 135 tonluk ek kapasite ile Fiskobirliğin 1977-1978 iş yılında toplam depolama kapasitesi 306 595 ton olmuştur.

b) İşleme

Tarımsal ürünler açısından önemli bir pazarlama fonksiyonu olan işleme faaliyetleri % 90' na yakın kısmını ihraç etmekte olduğumuz fındık ürünü için çok daha önemlidir.

Fındığın işlenmesi sözkonusu olunca, ilk akla gelen fındığın iç haline getirilmesidir. Gerek iç piyasaya Fiskobirlik kanalıyla yapılan satışlar gerekse hem Fiskobirlik hem de Fin-

dık ihracatçıları birliği eliyle dış piyasaya yıplan satışların % 5 kadarı kabuklu, % 95' i ise iç fındık olarak gerçekleştirilmektedir. Bu bakımdan fındıklarımızın iç fındık haline getirilmesi önemli bir işleme fonksiyonu olarak ortaya çıkmaktadır. Fisko-birlik bu maksatla günde 230 ton/iç fındık kapasiteli 13 fındık kırma fabrikası tesis etmiştir. Ayrıca, özel sektör elinde bulunan ve günde 216 ton/iç fındık kapasiteli 22 fındık kırma fabrikası da kiralamış durumdadır.

Fındığın iç fındık haline getirilmesi en basit işleme usulüdür. Fındığın kabuklarından ayrılması fındığın tabii yapısını de-ğiştirmedeği için işleme denilince yarı mamûl ve mamûl hale getirilmesi anlaşılmaktadır. Fındığın bu anlamda işlenmesi zarureti son yıllarda anlaşılmış, gerek özel sektör gerekse Fisko-birlik bünyesinde bu yolda önemli girişimler ortaya çıkmıştır. İstem istihdam imkânı yaratması hem de döviz gelirlerimizi artırması bakımından önemli olan bu girişimlerin müsbet etkileri önümüzdeki yıllarda görülecektir.

Türkiye'de iç fındığı işleyerek yarı mamûl ve mamûl hale getiren ilk sanayi 1963-1964 sezonunda Ordu' da SAGRA firması tarafından kurulmuştur. Daha önceki tarihlerde ise Dino Taridis ve diğer bazı şahısların İstanbul' da bu günkü sanayicilerin ürettikleri fındıklardan olan beyazlatılmış fındıkları basit imalâthanelerde üreterek A.B.D., ne ihraç ettikleri bilinmektedir (14).

İç ve dış piyasa için fındığın yarı mamûl ve mamûl hale getirilmesi gayesiyle kurulan işleme tesislerinin sayısı biri Fisko-birliğe ait olmak üzere 8'e ulaşmıştır. Bunların üçü Ordu'da, üçü Giresun' da biri Trabzon' da, biri de İstanbul' dadır. Fındık işleme sanayinin ürünleri birinci Jenerasyon, ikinci Jenerasyon ve üçüncü Jenerasyon ürünler olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

Birinci Jenerasyon ürünler; kavrulmuş, beyazlatılmış, dillanmış, kıyılmış, toz ve ezme fındıklardır.

İkinci Jenerasyon ürünler; fındık fûreleri, krokanlar ve nugatlardır.

14) Ahmet T. Tunavelioğlu, Ülkemiz Fındık Sorunu, Karadeniz Bölgesi Fındık İhracatçıları Birliği Yayınları, No: 4, Giresun 1975-1976, s. 2

Üçüncü Jenerasyon ürünler ise; fındık filipsleri, fındık drajeleri ve benzeri ürünlerdir.

Birinci ve ikinci Jenerasyon ürünler daha çok yarı mamûl niteliğinde oldukları için tüketici ülkelerde tekrar manipülasyonlara tabi tutularak tüketim maddeleri haline gelmektedirler. Üçüncü Jenerasyon ürünler ise nihai tüketim malı halinde markalı olarak ihraç edileceklerdir.

Fındığın işlenmesi konusunda en ciddi adım Fiskobirlik tarafından atılmıştır. Türkiye' nin yıllık fındık üretiminin % 25' ni işleyecek, «Entegre Fındık İşleme Tesisleri» adı ile ciddi bir yatırıma girişilmiştir. Giresun ili hudutları dahilinde kurulmakta olan «Entegre Fındık İşleme Tesisleri'nin temeli 4 Ekim 1976 yılında atılmış ve 1978 yılı sonunda tamamlanması öngörülmüştür. 300 milyon TL. karşılığında ihale edilen tesis üretime geçtiğinde yılda 33 bin ton iç fındık (66 bin ton kabuklu fındığa tekabül ediyor) işleyecektir. Türkiye' de faaliyette bulunan ve daha önce zikredilen 8 fabrikadan müteşekkil fındık işleme sanayii tesislerinin yıllık toplam iç fındık kapasitelerinin 6 500 ton olduğu dikkate alınca kolursa, Fiskobirliğin girişiminin önem açıkça anlaşılır.

Üretime geçildiği zaman % 80' nin ihraç edilmesi öngörülen 33 bin ton iç fındıktan elde edilecek ürünler ve miktarları aşağıdaki gibi olacaktır:

<u>Üretilecek Malın Cinsi</u>	<u>Üretilecek Miktar</u>
1) Paketli Çiğ Fındık	15.000 Ton/Yıl
2) Paketli Kabuklu Fındık	1.000 » »
3) Beyazlatılmış Fındık	7.500 » »
4) Kavrulmuş Fındık	3.000 » »
5) Tuzlu Fındık	900 » »
6) Fındık Unu	2.000 » »
7) Kırılmış Fındık	360 » »
8) Dilinmiş Fındık	180 » »
9) Fındık Ezmesi	450 » »
10) Fındık Füre ve Nugası	2.000 » »
11) Krokan	60 milyon adet/Yıl

dık İhracatçıları birliği eliyle dış piyasaya yıplan satışların % 5 kadarı kabuklu, % 95' i ise iç fındık olarak gerçekleştirilmektedir. Bu bakımdan fındıklarımızın iç fındık haline getirilmesi önemli bir işleme fonksiyonu olarak ortaya çıkmaktadır. Fiskobirlik bu maksatla günde 230 ton/iç fındık kapasiteli 13 fındık kırma fabrikası tesis etmiştir. Ayrıca, zel sektör elinde bulunan ve günde 216 ton/iç fındık kapasiteli 22 fındık kırma fabrikası da kiralamış durumdadır.

Fındığın iç fındık haline getirilmesi en basit işleme usulüdür. Fındığın kabuklarından ayrılması fındığın tabii yapısını değiştirmedii için işleme denilince yarı mamül ve maml haline getirilmesi anlaşılmaktadır. Fındığın bu anlamda işlenmesi zarureti son yıllarda anlaşılmış, gerek özel sektör gerekse Fiskobirlik bünyesinde bu yolda önemli girişimleri ortaya çıkmıştır. Hem istihdam imkânı yaratması hem de döviz gelirlerimizi arttırması bakımından önemli olan bu girişimlerin müsbet etkileri önümüzdeki yıllarda görülecektir.

Türkiye'de i fındığı işleyerek yarı mamül ve maml hale getiren ilk sanayi 1963-1964 sezonunda Ordu' da SAGRA firması tarafından kurulmuştur. Daha nceki tarihlerde ise Dino Tataridis ve diğer bazı şahısların İstanbul' da bu günkü sanayicilerin ürettikleri fındıklardan olan beyazlatılmış fındıkları basit imalthanelerde üreterek A.B.D., ne ihraç ettikleri bilinmektedir (14).

i ve dış pıyasa için fındığın yarı mamül ve maml hale getirilmesi gayesiyle kuurlan işleme tesislerinin sayısı biri Fiskobirliğe ait olmak üzere 8'e ulaşmıştır. Bunların  Ordu'da, üç Giresun' da biri Trabzon' da, biri de İstanbul' dadır. Fındık işleme sanayisinin ürünleri birinci Jenerasyon, ikinci Jenerasyon ve nc Jenerasyon rnler olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

Birinci Jenerasyon rnler; kavrulmuş, beyazlatılmış, dilinmiş, kıyılmış, toz ve ezme fındıklardır.

İkinci Jenerasyon rnler; fındık freleri, krokanlar ve nugatlardır.

---

14) Ahmet T. Tunavelioğlu, lkemiz Fındık Sorunu, Karadeniz Bölgesi Fındık İhracatçıları Birliği Yayınları, No: 4, Giresun 1975-1976, s. 24.

Üçüncü Jenerasyon ürünler ise; fındık filipsleri, fındık drajeleri ve benzeri ürünlerdir.

Birinci ve ikinci Jenerasyon ürünler daha çok yarı mamûl niteliğinde oldukları için tüketici ülkelerde tekrar manipülasyonlara tâbi tutularak tüketim maddeleri haline gelmektedirler. Üçüncü Jenerasyon ürünler ise nihai tüketim malı halinde markalı olarak ihraç edileceklerdir.

Fındığın işlenmesi konusunda en ciddi adım Fiskobirlik tarafından atılmıştır. Türkiye' nin yıllık fındık üretiminin % 25' ni işleyecek, «Entegre Fındık İşleme Tesisleri,» adı ile ciddi bir yatırıma girişilmiştir. Giresun ili hudutları dahilinde kurulmakta olan «Entegre Fındık İşleme Tesisleri'nin temeli 4 Ekim 1976 yılında atılmış ve 1978 yılı sonunda tamamlanması öngörülmüştür. 300 milyon TL karşılığında ihale edilen tesis üretime geçtiğinde yılda 33 bin ton iç fındık (66 bin ton kabuklu fındığa tekabül ediyor) işleyecektir. Türkiye' de faaliyette bulunan ve daha önce zikredilen 8 fabrikadan müteşekkil fındık işleme sanayii tesislerinin yıllık toplam iç fındık kapasitelerinin 6 500 ton olduğu dikkate alınca kolursa, Fiskobirliğin girişiminin önem açıkça anlaşılır.

Üretime geçildiği zaman % 80' nin ihraç edilmesi öngörülen 33 bin ton iç fındıktan elde edilecek ürünler ve miktarları aşağıdaki gibi olacaktır:

Üretilecek Malın Cinsi	Üretilecek Miktar
1) Paketli Çiğ Fındık	15.000 Ton/Yıl
2) Paketli Kabuklu Fındık	1.000 » »
3) Beyazlatılmış Fındık	7.500 » »
4) Kavrulmuş Fındık	3.000 » »
5) Tuzlu Fındık	900 » »
6) Fındık Unu	2.000 » »
7) Kırılmış Fındık	360 » »
8) Dilinmiş Fındık	180 » »
9) Fındık Ezmesi	450 » »
10) Fındık Füre ve Nugası	2.000 » »
11) Krokan	60 milyon adet/Yıl

c) Finansman

Fındıkta finansman fonksiyonunun yerine getirilmesi diğer tarım ürünlerinde olduğu gibi teşkilatlanmamış ve teşkilatlanmış kredi kaynakları tarafından yerine getirilmektedir. Fındık üreticisinin faydalandığı kredi kaynaklarını aşağıdaki şema yardımıyla toplu halde görebiliriz:

Teşkilatlanmamış kredi kaynakları, Devletin destekleme alımlarına başladığı yıl olan 1954' e kadar fındık üreticisinin başlıca finansman kaynağı durumunda idiler. Kendi aralarında üçe ayrılan bu kredi kaynaklarının maliyeti birinciden üçüncüye doğru gittikçe artmaktadır (15). Akraba ve komşulardan alınan krediler hatıra dayanmakta ve faizsiz olmaktadır. Bu kredi kaynağından sağlanan krediler nakdî olarak geri ödenmektedir.

---

15) Yüksel Yakut, Fındık Üreticilerinin Kredi Kaynakları ve Uygulanması, Çotanak (Fiskobirlik Aylık Dergisi), Sayı: 52, s. 13.

Tüccar ve esnaf kredilerine gelince, bunlar tefeci kredileri ile birlikte teşkilatlanmış kredi kaynaklarındaki son yıllarda görülen artışlara kadar üreticinin başlıca kredi kaynaklarını teşkil ediyorlardı. Fındık pazarlama kanalları içinde Fiskobirlik ve ihracatçı tüccar ile üreticiler arasına yer alan kademeler bu kredi ihtiyacının ortaya çıkardığı kademelerdir. Gerek tüccar ve esnaftan alınan krediler gerekse tefeci borçları genellikle aynı olarak fındıkla ödenmektedir. Krediler yeni ürün yılından önce alındığı için gelecek yılın fındık fiyatları tesbit edilmemiş olduğundan üreticiler bu kredi kaynakları ile gelecek yılın ürününden ödemek üzere belirli bir fındık fiyatı üzerinde anlaşmaktadırlar. Bu fiyat tesbiti beklenen ve neticede teşekkül eden fiyatın hayli altında kalmaktadır. Özellikle tefeci borçlarında yarı yarıya kadar düşmektedir. Bu yüzden tefeci kredileri için «fındık parası» adı ile bir tabir türemiştir.

Teşkilatlanmış kredi kaynaklarından temin edilen krediler diğer kaynaklara göre daha ucuz olmakla beraber gerek üreticinin alışmadığı formaliteler gerekse verilen kredi miktarlarının yetersizliği, teşkilatlanmamış kredi kaynaklarının varlığını belirli ölçüde sürdürmesine sebep olmaktadır.

Teşkilatlanmış kredi kaynaklarında Ziraat Bankası kredilerinin fındık üreticileri için diğer tarımsal üreticilerden farklı bir yönü bulunmamaktadır. Daha da aleyhte bir durum vardır. Karadeniz Bölgesi' nin özel şartlarından ötürü fındık bahçelerinin çoğu orman arazisi içinde kaldığından tapu kadastro işlemleri halledilememektedir. İpotek karşılığı verilen Ziraat Bankası kredilerinden bu sebeple fındık üreticilerinin faydalanma imkânı sınırlıdır. Bu sorunu halleden üreticiler için ise, 5 000 TL. ile sınırlı olan kredilerin formaliteleri üreticiyi kredi almaktan caydırıcı boyutlara ulaşmaktadır. Bu bakımdan Ziraat Bankası kredileri fındık üreticisi için kolay başvurulabilen bir kredi olmaktan uzaktır.

Tarım Kredi Kooperatifleri, küçük üreticilere en ucuz yoldan kredi temin eden kuruluştur. Fiskobirlik' le direkt bir bağlantısı olmadığı için Fiskobirlik ortağı olmayan üreticilerin yegane

kredi kaynağı, Fiskobirlik üyesi olanların da bu kuruluştan sonra ikinci derecede önemli kredi kaynağıdır. Tapusu olan işletme sahiplerinin vücuda getirdiği bir kredi kurumudur. Ziraat Bankası' nın şube açmaya ulaşamadığı yerlerde önemli fonksiyon ifa etmektedir.

Fiskobirlik, üreticilerin finansmanı konusunda 1972 yılından itibaren faaliyette bulunmaktadır. Fiskobirlik aracılığı ile, kooperatif ortağı üreticilere verilen kredinin adı «üreticiyi güçlendirme kredisi» dir. Mart-Nisan ve Haziran-Temmuz aylarında iki taksit halinde verilen kredi, ortakların son iki yıllık teslimatının % 25' i oranında ve en fazla 22 500 TL. olabilmektedir. Bu krediler çiftçi ürününü Fiskobirliğe teslim ettikten sonra tahsil edilmektedir. Dolayısıyla birinci taksidinin vadesi 6 ay, ikinci taksidinin vadesi 3 ay olmaktadır. Bu kaynaktan üreticilerin temin ettikleri kredi miktarı uygulamaya başlandığı yıl olan 1972' den günümüze kadar aşağıdaki seyri takip etmiştir:

TABLO: 4

Üreticiyi Güçlendirme (Fiskobirlik) Kredileri

Yıl	Dağıtılan Kredi (TL.)	Kredi Alan Ortak Sayısı	Tahsil Edilemeyen Miktar (TL.)
1972	26.729.281	8.391	—
1973	76.465.686	18.626	205.813
1974	123.377.123	27.225	300.082
1975	185.051.615	36.526	174.175
1976	331.454.200	52.847	11.878.192
1977	318.281.558	47.701	35.762.779
1978	900.000.000	—	—

Fiskobirlik kanalı ile dağıtılan «Üreticiyi Güçlendirme Kredisi»nden faydalanan ortak sayısının toplam ortak sayısına oranı 1976' da % 34, 1977' e % 35 olmuştur. Bu nisbet finansman imkânı sınırlı olan fındık üreticileri için önemli bir miktardır. Söz konusu kredi uygulaması başlamadan, 1972 yılı öncesi, o

tariflerde Türkiye' deki toplam fındık ağaçlarının % 62.6' sına sahip Giresun ve Ordu illerinde uygulanan bir anketin sonuçlarına göre, anket kapsamına alınan üreticilerden % 41.2' sinin şahıs veya resmi kredi kuruluşlarının hiçbirinden kredi almadığı görülmüştür. Kredi kullanan % 58.8 nin ise saece % 27.2' sinin Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifi, % 72.8' nin ise şahıs kreilerinden yararlandığı tesbit edilmiştir (16).

d) Fiyatlandırma ve Satış

Fındıkta fiyatlandırma ve satış fonksiyonunun yerine getirilmesi iki kademedede gerçekleştirilmektedir. Birinci kademe, üretici eline geçen fiyat ve üreticinin satışları, ikinci kademe ise ihraç fiyatları ve ihracatın gerçekleştirilmesidir.

Üretici fiyatları Bakanlar Kurulu tarafından taban fiyat politikası içinde tayin edilmekte ve Fiskobirlik devlet adına destekleme alımlarında bulunmaktadır. Gerek fiyatın piyasa dalgalanmalarına bırakılmadan Devletçe tesbiti, gerekse üreticilerin ürününü almakla görevli organize bir kuruluşun bulunması birinci safhadaki fiyatlandırma ve satış fonksiyonunun kolayca gerçekleştiği intibaini veriyorsa da, konunun hem üreticiyi hem de ülke ekonomisini ilgilendiren ilginç yönleri vardır. Bunlar dış fiyat ve satış problemlerinden ileri gelmektedir.

Uzun yıllar ihraç edilemeyen fındıkların büyük stoklar meydana getirmesi, destekleme alımı uygulanan diğer tarım ürünleri gibi fındığın da ülke ekonomisine enflasyonist etkide bulunduğu, dikim alanlarının diğer tarım ürünleri aleyhine genişlediği, ortakdışı destekleme fiyatlarının ülke kooperatifçiliğini baltaladığı gibi şikâyetlere sebep olmuştur. İçte ve dışta fiyatlandırma ve satış fonksiyonlarının yerine getirilmesi incelendikten sonra konunun bu yönüne tekrar dönülecektir.

---

16) Giresun ve Ordu İllerinde Fındık Üretiminin Ekonomik Analizi, Tarım Bakanlığı Planlama ve Ekonomik Araştırmalar Dairesi Başkanlığı, Yayın No: 50, Haziran 1972, Ankara, s. 30.

i) İç Fiyat ve İç Satışlar

Her yıl iç fındık fiyatları Bakanlar Kurulu tarafından tayin edildikten sonra ürünün büyük kısmı bu fiyat üzerinden Fiskobirlik tarafından mübayaa edilmektedir. Diğer kısmı ise tüccara satılmaktadır. İstedikleri takdirde, ortak olsunlar veya olmasınlar ürünlerini Fiskobirliğe satma imkânı olan üreticiler tüccar karşısında da korunmuş olmaktadır.

Aşağıdaki tablolarda gösterilen destekleme fiyatları ve destekleme alım miktarlarına dikkat edilecek olursa, tüccara yapılan satışlar da önemli olmaktadır. Fiskobirliğin devlet tarafından önemli yeiki ve imkanlarla techiz edilmesinden sonra da tüccarın iç piyasada alıcı olarak önemini sürdürmekte oluşu, fındığa uygulanan taban fiyatların yüksek olduğu şikâyetlerinin mesnedini ortadan kaldırmaya niteliktedir.

1964'den itibaren fındığa uygulanan taban fiyatları ve bu fiyatlardan gerçekleştirilen destekleme alımları aşağıda tablo 5 ve tablo 6' da gösterilmiştir.

TABLO: 5

Ürün Yılı	Ortak		Ortak Dışı	
	Tombul (Krş)	Sivri (Krş)	Tombul (Krş)	Sivri (Krş)
1964	450	420	440	410
1965	530	500	520	490
1966	500	470	500	470
1967	530	500	525	495
1968	530	500	525	495
1969	580	550	570	540
1970	750	720	730	700
1971	850	820	800	770
1972	850	820	800	770
1973	970	940	940	910
1974	1350	1320	1305	1275
1975	1400	1370	1344	1315
1976	1450	1420	1392	1363
1977	1650	1620	1584	1555
1978	2150	1620	1584	1555

TABLO: 6

Ürün Yılı	Türkiye Rekoltesi Kabuklu/Ton	Destekleme Alımı Kabuklu/Ton	(%)
1964	195.215	119.702	61
1965	62.000	19.677	30
1966	190.000	132.215	63
1967	71.000	24.270	32
1968	138.000	45.591	32
1969	170.000	38.075	24
1970	255.000	147.198	54
1971	166.000	72.837	44
1972	190.000	101.161	53
1973	250.000	123.896	49
1974	244.000	170.105	70
1975	350.000	251.135	72
1976	257.000	149.468	70
1977	270.000	184.727	68

Fiskobirlik personel giderleri için aldığı komisyon karşılığında destekleme alımlarını devlet adına sürdürmekte ve gerekli mübayaa kredisini Ziraat Bankasından almaktadır. Bu kredilerin faizleri % 10.5' ten ve diğer malî masraflarla birlikte % 12' yi bulmaktadır. Bu arada T.M.O. ne açılan kredilerin % 1 faizli olduğunu hatırlamak, diğer ürünlere bu arada fındığa uygulanan kredi politikasının daha nazlı işlediğini göstermesi bakımından önemlidir. Aşağıdaki tablolarda destekleme alımları için Fiskobirlik'e açılan krediler ve destekleme zararları içinde zaman zaman % 75'i bulan finansman giderleri görülmektedir.

TABLO: 7

Yıllar İtibariyle Fiskobirlik' e Açılan Krediler

Ürün Yılı	Rehinli Kredi (Milyon TL.)	İşletme Kredisi (Milyon TL.)
1964	543.	30.
1965	200.	20.
1966	650.	50.
1967	265.	25.
1968	580.	30.
1969	625.	37.
1970	1.100.	100.
1971	1.100.	90.
1972	1.100.	110.
1973	1.500.	130.
1974	2.700.	270.
1975	3.250.	450.
1976	3.400.	600.
1977	3.850.	577,0

TABLO: 8

Destekleme Alımları Zararları ve Finansman Masrafları

İş Yılı	Destekleme Zararları (Milyon TL.)	Zaman İçerisindeki Finansman Giderleri
1964/1965	39,6	42,2
1965/1966	65,9	46,0
1966/1967	158,4	88,4
1967/1968	95,5	75,2
1968/1969	69,8	61,4
1969/1970	55,2	64,8

1970/1971	160,2	142,1
1971/1972	244,0	196,2
1972/1973	222,8	115,8
1973/1974	227,8	136,8
1974/1975	426,7	232,6
1975/1976	1,143,2	513,4

Destekleme alımlarının sebep olduğu zararlar, bu alım türünden umulduğu gibi üreticiye transfer ödemesi yapılmakta olduğu intibarı veriyorsa da, üretici eline geçen fiyatlar ya maliyete yakın fiyatlar olmakta ya da zaman zaman maliyetlerinin altında kalmaktadır. Nitekim 1977 yılı taban fiyatı 1650 krş. olarak tesbit edilmişken, üreticinin aynı yıl bir kilo kabuklu fındık maliyeti Fiskobirlik'çe yapılan hesaplara göre 1825 krş. olmaktadır (17).

ii) Dış Satışlar ve Dış Fiyatlandırma

Türkiye' nin dünya fındık ticaretindeki önemli yeri iç fındık ticaretinde kendisini göstermektedir. Türkiye' nin dünya iç fındık ticaretindeki payı % 70-80 civarında olduğu halde, kabuklu fındık ticareti içindeki payı % 12 ile 18 arasında değişmektedir.

İtalya' nın durumu ise tersinedir. Bu ülkenin iç fındık ticaretindeki payı % 14-15 civarında olmasına karşılık, dünya kabuklu fındık ihracatının % 80' ni gerçekleştirmektedir (18).

İspanya' nın payı ise her iki kalemde de % 5 civarındadır.

Toplam dünya fındık ticareti içinde ülkemizin payı % 74 civarındadır. Dünya fındık ihracatının 3/4' ünü gerçekleştiren ülkemizin ihracat fiyatlarının teşekkülü konusunda önemli avantaj ve dezavantajları vardır.

Avantajların başında, en büyük üretici ve ihracatçı olması

17) Naci Pamuk, Fındık Üreticisinin Sorunları ve Destekleme Politikası, Haziran 1978, İstanbul, s. 14-15.

18) Ahmet Günaysu, Pamuk Tütün Fındık ve Kuru Üzüm Madde Araştırması, Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret Genel Sekreterliği Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Mayıs 1976, s. 81.

dır. Dünya fındık tüketiminin % 70' i çikolata, % 15-20' si de pasta sanayiinde kullanılmaktadır. Bu sanayi dalındaki firmalar, yıllık üretim dalgalanmalarından etkilenmemek için en büyük ihracatçı ülkeden satınalmada bulunmak isterler.

Türkiye' nin dezavantajı da, gene en büyük müşteri durumundaki işletmelerin haklı tutumlarıyla ve ülkemizdeki fiyat politikası ile ilgilidir. İç fiyatların devlet tarafından resen tayini zaman zaman gene devlet tarafından tek taraflı olarak ihracat fiyatlarına yansıtılmaktadır. Üreticiyi korumak gayesiyle yüksek düzeyde tespit edilen iç fiyatlar karşısında hazineyi zarara sokmamak için, bu fiyatların aynen ihracat fiyatlarına yansıtılması dış piyasada Türk fındıkları için rijit fiyatlar oluşturmaktadır.

Böyle durumlarda Türk hükümetlerince tesbit edilen şemsiye fiyatlar altına sığınan rakiplerimiz, ellerindeki stokları eritebilecekleri en kârlı fiyatları kolayca tesbit edebilmektedirler (19). Böyle durumlarda fındığı hammadde olarak kullanan firmaların karşısına daha kârlı alternatifler çıkmaktadır. İhtiyaçları olan fındıkları normal olarak diğer ülkelerden daha ucuza karşılama yoluna gitmektedirler. İhtiyaçlarını giderememe halinde ise, fındığın ikame mallarına yönelmek gibi bir diğer önemli alternatifleri vardır.

Destekleme alım fiyatlarının asgari ihraç fiyatlarına yansıtılması Türkiye' ye önemli pazar kayıplarına malolmaktadır. Özellikle 1974 yılında destekleme fiyatlarında yapılan % 39.2' lik fiyat artışı asgari ihraç fiyatlarına aynen yansıtılmış, 1973 yılında 138 dolar/kental olan fiyatlar birdenbire 192-197 dolar/kentale yükseltmiştir. İhracat miktarı (iç fındık olarak) birdenbire 123 bin tondan 79 bin tona düşmüştür. 1975 yılında hem fiyatlar düşürülmüş hem de ihracata % 10 vergi iadesi uygulanmışsa da, «fındığın petrol olmadığını anlamak» Türkiye' ye 44 bin tonluk (iç fındık) dış pazarın yitirilmesine malolmuştur (20).

---

19) Halil Başol, Fındığın Tüm Sorunları Semineri, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Yayını, Ankara 1977, s. 17.

20) Mahmut Ayfer, Fındığın Tüm Sorunları Semineri, s. 43.

Türkiye fındık ihracatında, yüksek fiyat politikası yerine en fazla ihracatı gerçekleştirecek en yüksek fiyatı yani «optimum fiyat» politikası izlemek zorundadır (21). Fındığın hazineye yük olması konusunda, ambarlarda çürüyerek 7 lira/kg. (kabuklu) üzerinden yağ sanayiine verilmesi ile daha düşük fiyatlarla stoklar eritmek arasında fazla fark yoktur: Kaldı ki, ikinciyolun izlenmesi, toplam döviz gelirlerini arttırması bakımından sözkonusu zararı asgariye indirmekte, diğer taraftan fındığımızın dış pazarlarda tutunması bakımından önemli bir yatırım niteliği taşımaktadır.

Türkiye' nin 1970-1977 arası toplam üretim miktarları, ihracat miktarları, iç fiyatlar ve asgari ihraç malları Tablo 9' da, iç fındık ihracatının ülkeler itibariyle bazı yıllarda dağılımı da Tablo 10' da görüldüğü gibi olmuştur.

TABLO : 9

Yıllar	Üretim Kabuklu (000 Ton)	Destekleme Alım Fiyatları (TL/kg.)	Asgari İhraç Fiyatları (Dolar/Kental)	İhracat İç Hesabıyla (000 Ton)
1970	255.0	7.50	132	65.7
1971	165.9	8.50	130	65.2
1972	190.0	8.50	126	91.0
1973	250.9	9.70	138	102.5
1974	240.0	13.50	192-197	123.0
1975	350.0	14.00	155-163	79.0
1976	220.0	14.50	150	133.0
1977	290.0	16.50	165	146.7
1978	280.0	21.50	220-232	—

21) İbid.

1977 yılında Türkiye' nin elinde bulunan stokların tamamı eritilmiş, 1978 yılı için tesbit edilen asgari ihraç fiyatları üzerinden de aynı yılın ürünü için bütün satış bağlantıları yapılmış bulunmaktadır.

TABLO : 10

Türkiye İç Fındık İhracatının Belirli Ülkeler Arasındaki Dağılımı
(Türkiye İstatistiklerine göre ve Ton olarak)

Ülkeler - Yıllar	1973	1974	1975
F. Almanya	48.004	62.345	50.368
S.S.C.B.	16.708	20.505	20.764
Fransa	4.864	6.300	4.565
Hollanda	3.655	5.042	3.354
A.B.D.	5.099	3.035	2.531
İsviçre	2.235	2.421	2.208
İngiltere	2.816	3.670	984
İtalya	860	1.674	579
Belçika	991	1.054	459
Japonya	206	105	101
Danimarka	20	43	53
Finlandiya	6	22	15
İspanya	124	40	—
TOPLAM :	85.588	106.526	85.981
Toplam Fındık İhracatı	94.445	113.876	92.567
Toplam Fındık İhracatı İçinde (%)	91	93	93

Diğer taraftan, dış satışlar üzerinde olumsuz etki yapan başlıca faktörlerden olarak ihracatımızla ilgili yasal düzenlemeleri sayabiliriz. Bunları da kısaca, ihracat rejimi ile ilgili etkenler, vergi iadesi uygulamasındaki problemler, ihracat kredi uygulaması, ihracat kalite kontrolü sorunları, gümrük teşkilatının çalışma usulleri, Türk Parasını Koruma Mevzuatı'nın getirdiği güçlükler ve ihracat sigortasına ilişkin sorunlar başlıkları altında toplayabiliriz.

S O N U Ç

Fındık üretimi, ihraç edilebilen miktarları ile tek başına Türkiye ihracat gelirlerinin ortalama % 15'ni sağlamaktadır. Böyle olmasına rağmen bu ürünle meşgul olan resmi kuruluşların devamlı şikayet kaynağı olmuştur. Gerek verim gerekse dikim alanlarındaki artışa bağlı olarak üretimde görülen yükselemeler bu şikayetlerin başlıca mesnedi durumundadır. Üretim artışının, ihracat artışına çevrilmemesinin sebepleri üzerinde fazla durulmamıştır.

Sadece bir «yüksek taban fiyatı politikası» ndan söz edilmiş, sorumluluk yüksek olduğu kabul edilen bu taban fiyatlara yüklenilmekle problem geçiştirilmeye çalışılmıştır. Halbuki ciddi olarak bakıldığı zaman, yüksek sayılan taban fiyatların her zaman maliyetlere ulaşamadığı da ortaya çıkmıştır. Kısaca ülke ekonomisine katkıları adeta kendi haline bırakıldığı zaman bile önemli olan bu üründen daha iyi nasıl faydalanılacağı üzerinde durulmamıştır. Üzerinde durulan husus işin daha çok üretim cephesi olmuştur.

Dış pazarlama konusunda yapılanlar «asgari ihraç fiyatını tespit edip sipariş beklemek» diye özetlenebilir. İç pazarlarına konusundaki faaliyetler de, en büyük üretici olmamıza rağmen, fert başına 250 gram civarındaki tüketimi adeta nihai limit olarak görmekten öteye gitmemiştir.

Kısaca belirtmek gerekirse, fındık pazarlaması konusu Türkiye için eie alınması gecikmiş önemli konulardan birisidir. Bu konunun halledilebilmesi için hem iç tüketimi hem de ihracat miktarlarını arttırmanın yolları aranması gerekmektedir. Bunun için yerine getirilmesi gereken ilk husus kolayca görülebileceği gibi mevcut iç ve dış satış sistemlerinin ve çalışmalarının islahı, ikinci husus ise fındığı çerez ve gıda sanayiinin yan hammaddesi olmaktan kurtarmaktır. Fındığın ana hammadde olduğu gıda maddelerinin üretilip pazarlanmasını sağlanması gerekmektedir.

Birinci grup işler içinde « üreticinin fındığını satın alıp pazarlamakla görevli » Fiskobirliğin yönetim anlayışının özellikle satış faaliyetlerinde değiştirilip bu kuruluşu bir « memur kuruluş » olmaktan çıkarmak gerekmektedir. İç piyasadan gelen taleplerin karşılanması bile büyük formatileri gerekmektedir. Bu gibi taleplerde ilk tetkik ihraç edilip edilmeyeceğinin araştırılmasıdır. Dış satışlarda ise, bazı komisyoncular aracılığı ile sürdürülen ihracat işlerinin sözkonusu kuruluşça gerekli hassasiyetle ele alındığı görülmektedir. Türk fındıklarının reeksporta tabi tutulması bunun en açık örneğidir. Kısaca, ihracat işlemlerinin de gerek fiyat elastikiyeti gerekse her çeşit dış satış işlerinde Fiskobirliğin yetkileri arttırılmalı, bu işlerle görevli personel teşvik edilmelidir. A.B.D. ve Japonya gibi deniz aşırı ülkelerde yürütülen reklâm faaliyetleri diğer halihazır ve potansiyel tüketici ülkelere de kaydırılmalı, bu işlemlere Ticaret Bakanlığı'ndan Fiskobirlik'e devredilmelidir.

Yerine getirilmesi gerekli ikinci grup faaliyetlere gelince, bu hususun gerçekleştirilmesine önce Türkiye içinden başlanması gerekmektedir. Elde önemli stokların biriktiği yıllarda iç tüketim çok sınırlı olduğundan fındıklar çürümeye yüz tutuncaya kadar herhangi bir şey yapılamamakta, bundan sonra ancak yağ sanayiine verilmektedir. 1975 yılı fiyatlarıyla 7 TL. üzerinden iç piyasada elden çıkarılan fındıklar çürümüş olduğu için tüketim maddesi olarak kullanılmaları mümkün değildir. O halde zaten çok düşük fiyatlarla depoların yeni mahsul mübayaası için boşaltılabilmesi amacı ile yapılan zararına satışlara daha önceden rıza gösterilse, fındığı ana hammadde olarak kullanacak sanayi dallarının gelişmesine yardımcı olunabilecektir.

Fındık fiyatlarının istikrarlı olduğu yıllarda, dış ülkelerde fındıktan yeni mamûller üretme çalışmalarına hız verildiği görülmektedir. Her ne kadar üretilen ürünlerin ancak % 15'i piyasada tutunabilmekte ise de, bu denemelerin hammadde olan fındığın fiyatına bağlı olduğu görülmektedir. Çürümeye terk edilen fındıkların Türkiye içinde daha baştan bu maksatla kullanılması teşvik edilecek olsa, gelecek yılların üretimi garanti altına alınmış olacaktır. Aynı şekilde, fındığın ana hammadde haline getirme

gayreti içinde olan dış ülke işletmeleri ile bu cins uzun vadeli pazarlıklara girişilebileceği gibi, yatırımlarını belirli hammadde garantileri vermek suretiyle Türkiye' ye çekmek de mümkün olabilir.

Şimdiye kadar girişilen denemelerde Türkiye' nin fındık işleme sanayiindeki küçük kıpırdanmaların önemli katkısı olmuştur. Yeni mamûl maddeler denemeleri fındık yerine fındık preparatları ile yapılmaktadır. Bunlar ihracatçı ülkeler içinde sadece Türkiye'de üretildiklerinden sözkonusu fındık işleme sanayinin bu çalışmalara katkısı büyük olmuştur. Sözkonusu çalışmaların fındığı temel gıda maddeleri arasına sokmada başarılı olacağı görülmektedir

Gerçekten fındık ezmeleri (kakaolu veya kakaosuz) gerekli tanıtma gayretleri gösterilince reçel ve benzeri gıda maddelerinin yerini alabilmektedir. Fındıklı nugatlar çikolatanın yerine ikame edilmektedir. Fındık filipsleri üretim ve tanıtılmalarına devam edildiği takdirde Jips ve benzeri maddelerin yerini alabilecektir. Bu bakımdan Fiskobirliğin giriştiği 33 000 ton iç fındık kapasiteli «Entegre Fındık İşleme Tesisleri' nin üretime geçmesinden çok şeyler umulmaktadır.

Yeni mamûllerin önce Türkiye içinde tutundurulmasına çalışılmalı, daha sonra bu ürünlerin ihracına gayret edilmelidir. Yeni mamûllerin dış pazarlarda tutundurulmasında daha az güçlüklerle karşılaşmak için yeni ürün tiplerinin dış ülkelerdeki denemelerle belirli bir uyum içinde yürütülmesine dikkat edilmelidir.